

Educació

El Diari de classe del mestre Ferran Rahola (Curs 1935-36)

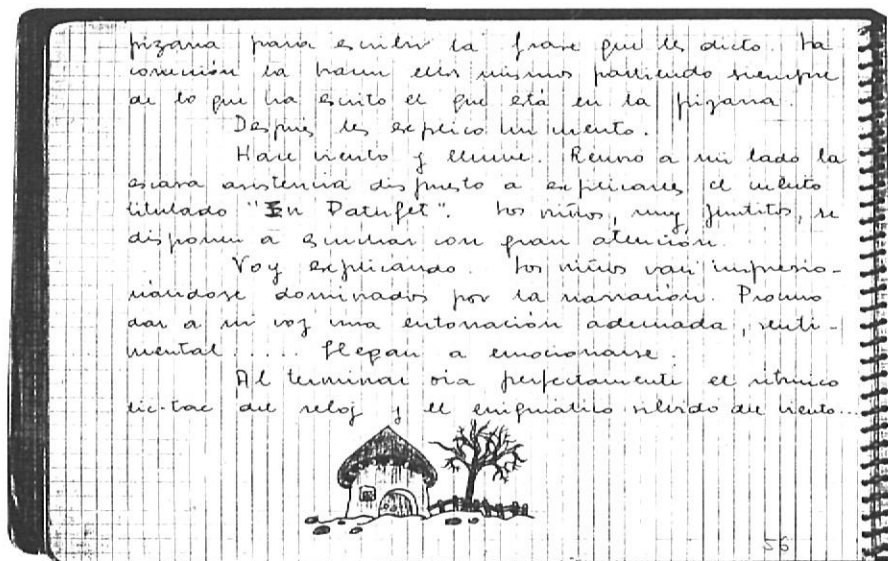
Rosa M. Medir
Pere Salvatella

Ferran Rahola
amb els seus
alumnes de
Santa Eugènia
de Ter,
l'any 1936.

Ferran Rahola i Auguet va néixer a Girona el 14 de maig de 1914, fill primogènit de l'escriptor Carles Rahola i Llorens i de Rosa Auguet i Farró. Va viure i estudiar a la ciutat durant la seva infantesa i joventut, i després de cursar el batxillerat a l'institut va ingressar a estudiar magisteri a l'Escola Normal de Girona. Va iniciar els seus estudis el curs 1932-33 amb l'anomenat Pla Professional de 1931. El Pla 1931 ha estat, en opinió dels estudiosos, el millor que han tingut les escoles normals d'Espanya,(1) i responia al projecte global educatiu republicà, un dels pilars bàsics del qual havia de ser la formació inicial de mestres. Es tractava d'uns estudis de magisteri professionals, amb un entroncament directe amb les escoles.

Una pàgina del
Diari de classe
de Ferran Rahola.

Estudiant de mestre

Per accedir a aquest pla, els alumnes havien de tenir el batxillerat, i per tant una cultura general ja assimilada. L'ingrés era restringit, i calia superar un concurs-oposició. Després, un cop aprovats els cursos del currículum escolar, l'alumne s'incorporava directament al magisteri públic. És a dir, les places que la Normal oferia estaven en relació directa amb les necessitats pre-visibles de la demanda.

El Pla d'estudis era de quatre anys: tres anys de preparació professional acadèmica i un quart curs complet de pràctiques, ja remunerat. Una de les grans novetats del Pla era que establia la coeducació, i per tant la fusió de les dues normals (la masculina i la femenina) en una sola escola.

Així doncs, Ferran Rahola, un cop acabat el batxillerat, va efectuar l'examen d'ingrés a l'Escola Normal de Mestres de Girona. Això va succeir el setembre de 1932. L'examen va constar de tres exercicis escrits: un sobre «El pronombre: sus clases»; el segon, una composició escrita sobre el tema «El Maestro ante la sociedad», i el tercer va incloure dos problemes de matemàtiques.

Ferran Rahola tenia 18 anys, acabava de sortir de l'Institut i, malgrat que els seus primers interessos eren estudiar dret a la Universitat de Barcelona —impedit per la precarietat econòmica de la família—, es va dedicar amb plenitud als estudis de magisteri. A l'examen d'ingrés manifestava les seves preconcepcions del que ha d'ésser la tasca del mestre: «El Maestro esculpe el alma de los niños; porque el Maestro no debe ser más que un escultor de almas, un verdadera artista en este sentido [...] Ese medio impropicio para la recta formación moral de un individuo es, pues, duramente atacado y combatido por el Maestro quien perfeccionando la cultu-

ra de las generaciones hará que, siendo mayor el grado de cultura, el ambiente estará mayormente depurado y por tanto mucho más propicio a buenos ejemplos». Es reflecteix en el seu escrit la importància donada a la professió dins el projecte pedagògic republicà: «España aumenta considerablemente el número de Maestros, los enaltece y los aprecia, porque nuestros hombres de la República saben el enorme e indispensable influjo que ejercen en el grado de cultura de un pueblo». (2)

El Pla Professional preveia la formació del mestre en tres grans àmbits: un primer àmbit englobava els coneixements filosòfics, psicopedagògics i socials; el segon era el de les diverses disciplines amb la corresponent metodologia i didàctica; i el tercer abraçava les matèries artístiques i pràctiques. La religió deixava de ser una assignatura del currículum.

En el seu currículum escolar dels tres anys d'estudis teòrics quedà palès el que fou una de les seves aficions durant tota la vida: la seva traça pel dibuix i els treballs artístics, en general. En efecte, a primer curs, el professor de *Dibujo*, Jaime Pastor, li posà un 10; a segon curs aconseguí també un 10 de dibuix i un 8 de *Trabajos Manuales*; a tercer curs, un altre 10 de *Trabajos de especialización*. Al llarg de la vida, les seves aptituds pel dibuix van quedar reflectides en les caricatures dels catalans a l'exili que va conèixer. (3)

Segurament un cop de bona sort li va permetre encara poder demostrar

els seus coneixements teòrics sobre el dibuix a l'examen de revàlida final —després dels tres anys d'estudis—, en què li va tocar desenvolupar el tema núm. 22, «El dibujo, sus valores educativos». En efecte, a la fi dels tres anys calia passar un «examen de conjunto» que consistia en una composició escrita —que calia llegir davant del tribunal— d'un tema a l'atzar i un exercici pràctic realitzat a la Escuela Graduada Aneja. El tribunal del juny de 1935 va ser format per Pedro Font, catedràtic de la Universitat de Barcelona, que actuava de president; els professors Manuel Xiberta, Joaquín Font i José Junquera, com a vocals; i la que havia estat fins feia poc directora de l'Escola Normal, la professora Teresa Recas, que actuava com a secretària. No es coneix la nota concreta que li van donar en l'exercici sobre el dibuix; a les actes figura només un ordre de classificació dels 18 estudiants, i Ferran Rahola va quedar el núm. 9. En canvi, sí va quedar reflectida d'una manera molt precisa la nota de l'exercici pràctic realitzat a l'Escola Annex: un 5,60, puntuació no gaire alta. De l'examen de conjunt va aconseguir la posició núm. 16 d'entre els 18. Ara bé, la puntuació total tenia també en compte les notes al llarg dels tres anys, així va poder remuntar uns quants llocs, i finalment quedà en desè lloc. La posició final era important perquè determinava l'elecció d'escola durant el quart any.

L'examen final era teòric; per tant, en aquest exercici no podem observar

Ferran Rahola va escriure tres tipus de diari, convertits en eines fonamentals de la programació de la tasca docent del mestre

cap dels seus dissenys, però sí conèixer allò que havia après sobre les qualitats educatives del dibuix: «El dibujo hace observar y tiende a hacer reproducir. Es un poderoso elemento para ejercicio de la memoria y de la imaginación [...]. El niño tiene que observar, retener y se esfuerza en reproducir. Además, el dibujo ejecuta la principal función de adiestramiento y acomodación de los movimientos de la mano para la escritura [...] En los dibujos libremente escogidos por el niño el maestro encontrará una fuente inagotable que le ayudará a descubrir los intereses; sus preferencias que descubrirá en los detalles que frecuentemente figurarán en sus obras. Yo creo que el dibujo en la escuela es indispensable; de gran valor educativo ayudará al maestro a descubrir la personalidad del niño y proporcionará a éste un gran medio propicio al desarrollo de algunas de sus facultades de la manera más agradablemente posible».(4)

Mestre titular

L'adjudicació del primer destí com a mestre –encara en pràctiques– li va arribar el 25 de setembre de 1935. Aquest va ser el segon dia de reunió de la Junta de Govern de l'Escola Normal. El dia 20 s'havia reunit per primer cop i van ser adjudicades 3 places a Girona ciutat (dos homes i una dona). El dia 25, Ferran Rahola va poder triar la destinació de la Unitaria núm. 2 de Campdevàrol. Un company seu de promoció, Luis García Vigneaux, també va ser destinat a Campdevàrol.

Així, l'1 d'octubre de 1935 prengué possessió de la plaça de *Maestro Nacional de la Escuela Unitaria núm. 2 de niños* de Campdevàrol, amb un sou de 3.000 pessetes. Precisament, aquest havia estat un dels motius de queixa i de vagues durant el curs

escolar anterior: els alumnes del Pla Professional reclamaven el sou de 4.000 pessetes que la llei de 29 de setembre de 1931 havia establert.(5) La realitat del full de serveis de Ferran Rahola ens diu que no havien aconseguit les seves reivindicacions.

I amb el curs va iniciar el seu modèlic *Diario de Clase*, on anava anotant el dia a dia de les seves activitats, els seus èxits i els seus fracassos.

La seva estada a Campdevàrol es va allargar fins al 24 de gener de 1936, data del seu cessament; el seu primer període de pràctiques havia durat, per tant, 3 mesos i 24 dies. No ens consten les activitats del mes de febrer de 1936 (potser calia tornar per un temps a l'Escola Normal?). El seu segon nomenament –i segon període de pràctiques– va tenir lloc el 2 de març de 1936, i aconseguí la plaça de l'escola de Santa Eugènia de Ter, on va acabar el curs, fins al 30 de juny de 1936.

A continuació, consta al full de serveis de Ferran Rahola el seu nou nomenament a la mateixa escola, però ja com a mestre titular i amb sou de 4.000 pessetes.(6) Va ser nomenat el 3 d'agost de 1936, amb la data de presa de possessió anterior (1 de juliol de 1936). I a partir d'aquest moment, les dades són incertes quant a la seva feina com a mestre. Al full de serveis consta la seva permanència a l'escola fins el 26 d'octubre de 1940, moment en el qual va ser separat oficialment de la professió. Però això no va succeir així, ja que va ser mobilitzat i es va incorporar a l'exèrcit republicà el setembre de 1937; per tant, suposem l'exercici efectiu de la seva professió encara durant el curs 36-37, com a mínim. I en la data oficial del seu cessament, Ferran Rahola ja feia temps que havia fugit a França amb la retirada de l'exèrcit republicà.

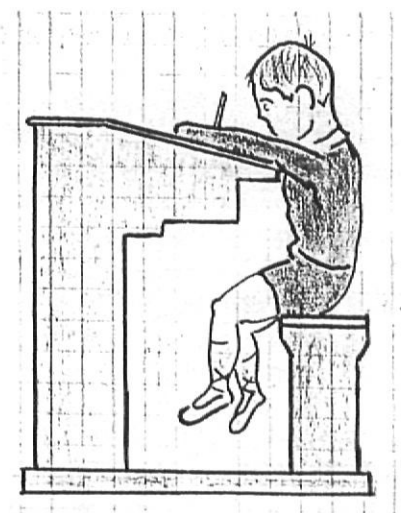
Molts anys més tard, l'any 1977, van ser anul·lades d'ofici les sancions

als mestres republicans i justament es va decidir «reconocer a D. Fernando Rahola Auguet como servicios computables para trienios el período de tiempo comprendido desde el día en que fue separado de la enseñanza a consecuencia del expediente de depuración resuelto por Orden Ministerial de 13 de noviembre de 1940 con la sanción de Separación definitiva hasta la fecha en que tome posesión de la Escuela que con carácter provisional le ha de ser adjudicada por la Delegación Provincial del Departamento de Gerona...».

El Diari de classe 1935-36

Efectivament, el 1r d'octubre de 1935 prengué possessió de la seva plaça de mestre a Campdevàrol i dies més tard començà a escriure el seu diari. Els primers paràgrafs són reveladors tant de la seva formació com del seu estat d'ànim en trobar-se sol davant la classe: «Por primera vez me encuentro solo dirigiendo la marcha de una clase. La Escuela es unitaria y la matrícula crecidísima; 51 alumnos eran los que el irónico destino me había reservado. Des-

Dibuix de Rahola en un full del Diari de classe.

Maria Forné, a Palamós, davant d'un quadre del seu marit, el pintor Ezequiel Torroella.

Els records d'una alumna

Maria Forné i Carreras (nascuda a Palafrugell el 16 d'abril de 1924) recorda amb intensitat el temps —curt— que va tenir com a mestre Ferran Rahola, a l'escola de Santa Eugènia de Ter:

Després de passar per tres o quatre escoles vaig arribar a ser alumna del senyor Rahola i em vaig adonar que enlloc m'havien ensenyat tan bé i tan al natural com ell.

Recordo que, un dia al matí, abans d'acabar la classe, ens féu recollir una petita planta per deixar-la tapada amb un vas fins a la tarda, per ensenyar-nos com respirava. I una altra vegada ens portà un cor i els pulmons d'un conill, acabat de matar, i bufant també, vam veure com respirava. Això a mi m'entusiasmava molt.

També ens feia classe a l'aire lliure, durant el bon temps. Recordo el pont del Dimoni; de la Rodona a Santa Eugènia tot eren hortes.

A mi em cridava sovint per anar a la pissarra, sobretot amb els dictats, i jo contenta, penso que era perquè feia una lletra molt petita, i a part que en català no feia cap falta en aquell temps, ara no sé les que dec fer. Sempre més he escrit en català. *Lectures Suggestives* fou l'últim llibre.

I tenia una llibreta gran, que de tant en tant deixava a algun alumne. Jo hi vaig esguerrar un dibuix, ara no me'n recordo de què era, perquè de dibuix no n'he sabut mai ni mica; sé que en acabat ho volia esborrar, perquè no ho trobava bé, i penso que vaig arribar a esparregar el paper i tot! I això que era un honor que et deixessin aquella llibreta perquè hi fessis un treball!

Em va agradar molt aquest senyor, la seva manera d'ensenyar. Era molt carinyós, i era guapo, primer de tot; les noies deïem «Què guapo que és, el senyor Rahola!». A mi m'ho hagués fet entendre tot, aquest senyor.

pués de haber conocido métodos y planes para llevar eficazmente a la práctica el noble ideal pedagógico; después de haber estudiado teóricamente Pedagogía, Paidología, Organización Escolar, etc. me encuentro al fin, ante la realidad. Qué hacer? Cómo empezar la aplicación práctica de mis conocimientos pedagógicos? Un gran pesimismo

se apoderó de mí; me veía incapaz de trabajar provechosamente».

Al llarg de l'escrit trobem constància de tres tipus de diari, que es converteixen en les eines fonamentals de la programació de la tasca docent del mestre. En primer lloc, Ferran Rahola escriu aquest seu propi Diari, document reflexiu, que ens

transporta, sens dubte, al que els seus professors de l'Escola Normal li havien recomanat. Hi diu: «Escribir el diario de clase es para el maestro uno de los temas más sugestivos de su actuación». I afegeix: «Algunos días, desierta ya la clase, me quedo solitario, reflexionando sobre nuestra actuación durante el día que acaba de dejarnos. Unos ratos de meditación pedagógica que resultan un buen ejercicio espiritual para el maestro».

I esmenta, a més, dos altres documents: el diari de preparació i el diari de rotació. El «diari de preparació» era la llibreta on ell escrivia les activitats, problemes, exercicis que pensava fer amb el seu alumnat, directament, el qual a vegades és esmentat en el seu Diari: «Por la mañana han resuelto estos problemas que vemos en la libreta de preparación del día 19». El diari o quadern «de rotació» era una única llibreta que omplia l'alumnat com una mostra del seu treball, i que anava «en rotació» entre els alumnes. Al final del Diari, així ens ho explica: «Considero de gran importancia el diario de preparación y el cuaderno de rotación. No sé si, en este caso, serán un fiel reflejo de lo que ha sido mi actuación al frente de estas dos escuelas. Tengo un solo cuaderno de rotación en el cual figuran los trabajos realizados por los niños de la 1ª sección».

Campdevàrol

L'escola on li tocà exercir en el primer any de fer de mestre estava creixent. El curs 1935-36 hi havia tres mestres, i Rahola reflexionava sobre les dificultats de les escoles unitàries: «Voy viendo, también, cada vez más claramente, cuán difícil es la organización de una unitaria o la formación de una graduada que hasta ahora ha sido unitaria: el maestro que ahora tiene la escuela número 3 tenía, poco

antes de venir nosotros a hacer nuestras prácticas, unos 110 alumnos».

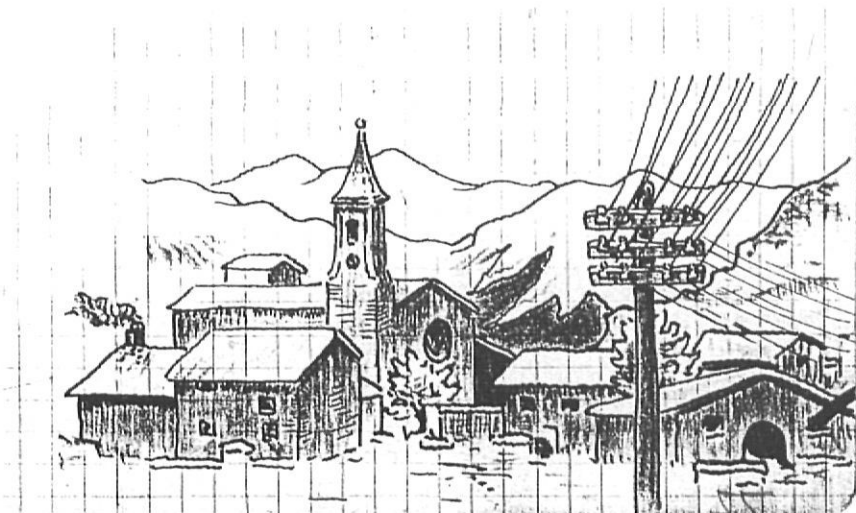
Rahola comença el Diari descrivint el poble de Campdevànol a mitjan dècada dels trenta i ens explica les primeres tasques fetes a l'escola abans de rebre els alumnes: condicionar els locals i repartir els alumnes en dos graus, que tindrien ell i l'altre mestre de l'escola —també en període de pràctiques—, per tal de facilitar la tasca educativa. En el Diari s'esmenta que l'altre mestre no va poder començar les classes el dia assenyalat perquè hi havia una manca absoluta de material.

Curiosament el Diari està escrit en castellà, llevat de les referències que fa l'autor a les explicacions o diàlegs mantinguts amb els alumnes, que són en català, fet que permet deduir que les classes s'impartien en llengua catalana i amb llibres de text en català.

Rahola hi explica com té organitzada la classe: en dues seccions, depenent no de l'edat dels alumnes, sinó dels coneixements que tenen. Segons ell, hauria de tenir més seccions, però era impossible perquè la matrícula era molt nombrosa: «Buscar la máxima homogeneidad en cada grupo de clasificación para tener la máxima facilidad en el trabajo y obtener, al mismo tiempo, un máximo rendimiento».

La jornada escolar

Un dia normal de classe començava amb un comentari per introduir el tema de la lliçó: «Procurar primero atraer la atención de los niños mediante una conversación y unos comentarios». Llavors llegien la lliçó, i seguidament la comentaven, i ell intentava que els alumnes hi intervinguessin. Després, feien problemes. En tornar del pati, dibuix o càlcul mental. A la tarda, escriptura —sobre allò tractat a la lliçó del matí— o dictat.

Campdevànol nevad, en una pàgina del Diari.

El mestre Rahola organitzava freqüentment sortides a l'entorn de l'escola per veure *in situ* la realitat i poder-la analitzar. Un dia van fer un sortida al cim d'una muntanya propera a Campdevànol. Allà van tractar el tema de l'orientació a partir d'un diàleg entre els alumnes i el mestre que Ferran va reproduir al seu diari: «—Què és perdre's? —Perdre's (me han contestado) és no saber trobar el camí. —Qui és que alguna vegada s'ha trobat en tal situació? (Explican anécdotas y casos que les han ocurrido por esos alrededores) —Una vegada (dice uno) veia els llums del poble i no sabia com anar-hi; vaig arribar-hi molt tard. —Vas trobar el camí per anar-hi? Contesta que no y dice que siguió la dirección hasta las luces [...]»

«Hemos entrado de lleno en la lección; van siguiendo con mucho interés [...] Lo más intuitivamente posible les hago ver el porqué, cómo y de qué manera les serviría ir en línea recta. Comentado más les señalo exactamente hacia dónde está Barcelona y en qué montaña se esconde Ribes.

«—El sol surt per aquí i es pon cap allà (los puntos cardinales). El sol surt per l'Est; a l'Oest es pon. Colocados de esta manera tendremos: El Nord davant, el Sud, darrera, l'Est a la mà dreta i l'Oest a mà esquerra.

En posiciones diferentes otros niños han buscado los cuatro puntos cardinales; lo han comprendido perfectamente».

Veiem, doncs, que Ferran Rahola utilitzava un mètode constructivista: partir del que saben els nois i noies d'un tema per anar-los conduint cap a allò que volem ensenyar-los; sempre a partir de la realitat i amb un grau de motivació molt alt. Així ho reflecteix en el seu Diari quan comenta la lliçó d'orientació pels volts de Campdevànol: «Estoy muy contento de esta lección; ha resultado y no creo, de ningún modo, que este diario pueda ser el reflejo de lo que ha sido la verdadera realización. Han trabajado con entusiasmo y lo han entendido perfectamente».

Rahola intentava motivar els alumnes en totes les àrees, procurant que l'aprenentatge fos significatiu per als nens i nenes i globalitzant sempre que era possible; de manera que els continguts s'integressin bé en la ment dels infants. Això es fa palès en aquest altre fragment: «Hemos terminado la clase de esta mañana con la lectura comentada de "El meu natalici". Nos hemos detenido mucho en esta lectura. Con los más pequeños, he aprovechado la lectura para que hicieran un poco de cálculo: —Quants anys tens? —D'aquí a dos anys quants en tindràs? —Quants anys tenies el 1933? A quin any vares néixer?».

O bé: «Hemos leído "Els rètols" y con motivo de la frase "No toqueu. Perill de mort" he hecho una lección ocasional sobre electricidad (Efectos de la corriente eléctrica; fuerza. El tren del Nord; cables). Les ha interesado; todos han intervenido en la explicación».

Les assignatures del Pla Professional de 1931

Primer curs

Elementos de Filosofía
 Psicología
 Metodología de las Matemáticas
 Metodología de la Lengua
 y Literatura española
 Metodología de las Ciencias Naturales y la Agricultura
 Música
 Dibujo
 Trabajo Manual

Segon curs

Fisiología e Higiene
 Pedagogía
 Metodología de la Geografía
 Metodología de la Historia
 Metodología de la Física y Química
 Música
 Dibujo
 Trabajos manuales

Tercer curs

Paidología
 Historia de la Pedagogía
 Organización escolar
 Cuestiones económicas y sociales
 Trabajos de seminario
 Trabajos de especialización

Quart curs

Prácticas de enseñanza en Escuela Nacional

També feia experiments de l'àrea de ciències amb els mitjans que tenia al seu abast, tot per desenvolupar l'observació. En paraules del mateix Ferran: «El niño cuando observa pone en actividad todos sus sentidos; está muy atento».

El mestre utilitzava al màxim la realitat per educar els seus alumnes, com el dia que es va posar a nevar i van tractar el tema de la neu: «Hace un frío horrible; nevó durante la noche. No pueden salir al recreo; continuamos la clase sentados alrededor de la estufa [...] Han ido a buscar nieve y la hemos puesto dentro de un recipiente. —A quin temps acostuma a nevar? —Els borrallons de neu que van caient són,

doncs, agua congelada. —Veritat que sembla que crema quan toquem la neu una llarga estona? Han observado con atención todos estos fenómenos; les he hablado nuevamente de los estados: sólido, líquido y gaseoso. Una bonita lección ocasional de la que no estoy del todo descontento».

La importància de la llengua

Rahola creia que el llenguatge està integrat en totes les àrees, lligat als coneixements treballats: «En todas las materias hacemos lenguaje. Explicamos las palabras dudosas que encontramos durante el transcurso de la lección; procuro, después, hacer uso de estas nuevas palabras: hago que ellos también las apliquen».

Ferran Rahola escriu reflexions que encara actualment tenen molta vigència entre els mestres, com ara que el dia a dia no permet copsar l'evolució dels nois i noies, que en canvi sí es fa palesa en intervals més grans: «Hoy me doy cuenta del adelanto de la manera de leer. Esta adquisición progresiva de los conocimientos expuestos en las lecciones dadas de las diferentes materias es difícil de apreciar, sólo de tiempo en tiempo el maestro se da cuenta del adelanto de sus pequeños».

La lectura comprensiva ja estava present en els interrogants del mestre Ferran Rahola, igual com ho està avui en gairebé tots els educadors: «Les cuesta entender lo que leen. Así que esa es una de mis mayores preocupaciones: saber qué quiere decir lo que leen (y digo esto porque muchos han leído bastante, sin saber lo que leen)».

Fer de mestre

El Diari recull anècdotes del dia a dia que tingueren especial significat per a l'autor, com la vegada que des de la classe va veure un seu alumne tirar

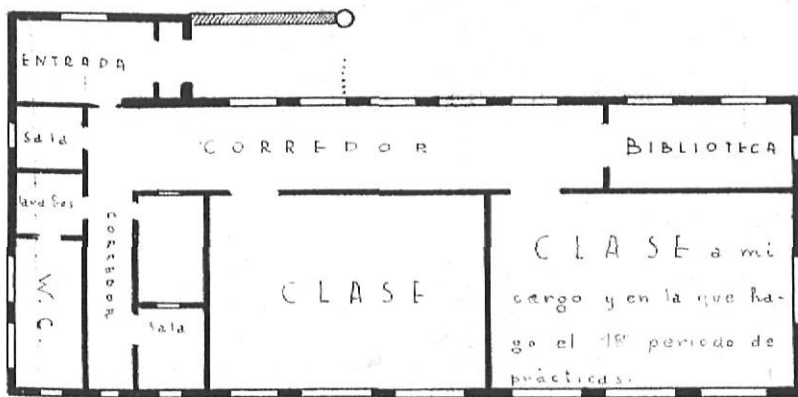
pedres a un mas i després, a l'hora del pati i davant la resta d'alumnes, va acompanyar aquest noi al mas perquè els demanés perdó. «Me parece que este sistema produjo sus efectos», va anotar.

Rahola es mostrava partidari d'utilitzar recursos propers als nois i noies per educar-los significativament: «Yo creo que para conseguir la escasa educabilidad de los sentidos no es preciso introducir un mecanismo aburrido y seco, ajeno a la vida, antiestético y de aparatos de laboratorio. En la vida misma se educan los sentidos».

També reconeixia que per treballar bé cal un coneixement entre mestre i alumnes: «Reconozco (me ha costado mucho reconocerlo) el dinamismo disciplinado que va adquiriendo mi clase. Ponen atención; les interesa; lo aprenden. Todo sin aquella rigidez de los primeros días y que era debida a la novedad».

Hi havia moments en què les coses no els anaven tan bé als alumnes; llavors reflexionava que tenien —ell i els alumnes— un mal dia: «Al entrar, ocasionalmente, hablamos de animales y vegetales. Muchos de los niños contestan a la preguntas sin pensar bien las respuestas. Tenemos, todos, muy mal día. Están nerviosos, su atención no se estaciona fácilmente sobre la materia que queremos tratar».

Rahola mostra una gran comprensió pels seus alumnes i també demostra una gran tendresa quan els explica contes: «Hace viento y llueve. Reúno a mi lado la escasa asistencia dispuesto a explicarles el cuento titulado "En Patufet". Los niños, muy juntitos, se disponen a escuchar con gran atención. Voy explicando. Los niños van impresionándose dominados por la narración. Procuro dar a mi voz una entonación adecuada, sentimental... Llegan a emocionarse. Al terminar oía perfectamente el rítmico tic-tac del reloj y el enigmático silbido del viento...».

Com sempre, amb l'arribada del Nadal, el ritme escolar s'alterava, però això no impedia que el mestre anotés en el seu Diari: «No hay mucho silencio. Hay, no obstante, disciplina, luz, alegría, vida...».

Santa Eugènia de Ter

La segona escola on impartí classes Ferran Rahola va ser l'escola de Santa Eugènia de Ter. Una escola de nova creació i unitària. Aquí es trobà per primera vegada amb alumnes molt petits –de 5 i 6 anys–, i escriví al respecte: «Nunca había tenido ocasión de tratar con niños de esta edad; muchos de ellos deberían ir a una clase de párvulos. Es muy difícil hacer que resistan impasibles las horas correspondientes de clase, teniendo en cuenta el que yo no puedo estar siempre a su disposición. Tengo que dedicarles muchos ratos, ya que solos no pueden hacer nada».

Va anotar el material de què disposava: «Quince mesas iguales, estáticas y enormemente desproporcionadas a sus ocupantes, son las que forman parte del material. Las piernecitas de buena parte de mis alumnos se balancean constantemente, faltas del punto de apoyo necesario para su descanso».

Continuava amb la seva predisposició d'utilitzar els recursos a l'abast. En aquest cas explicava com treballava el càlcul: «Aproveché, como material, los numerosos y variados objetos que están a nuestro alcance y dentro de la misma clase. Hicimos prácticas de contar hasta 10: niños, mesas, etc. Hicieron montones de garbanzos de un número determinado de ellos y

que era propuesto por otro niño».

Seguia organitzant sortides a l'aire lliure de les quals es derivaven treballs d'experimentació sobre diferents temes: «La lección ha resultado. Tengo mucha confianza en estas clases desarrolladas al aire libre y en las cuales podemos valerlos de la observación. Como trabajo me harán: Planteu un bastó de 4 o 5 pans; ben dret (Com ho fareu perquè sigui ben dret?). Cada quart fareu un senyal allà on arribi l'ombra que el sol fa fer a el bastó; començarem a fer això a les onze tan punt arribem a l'escola. L'ombra va escurçant-se fins que arriba un moment que torna a allargar-se. Em direu a quina hora heu trobat que l'ombra era més curta».

Ferran Rahola encara torna a fer unes reflexions –ja gairebé al final del Diari– sobre la dificultat de les escoles unitàries: «Los niños de la sección segunda toman parte activa en casi todas las lecciones que he preparado para el primer grado pero teniendo en cuenta que tenía que acomodarlo para que abarcase un número mayor de alumnos. También hacen copia; ¡No hay más remedio! Porque... mientras yo dicto, qué hacen los otros?... y los otros? –Sr. Mestre ja estic. –Sr. Ja he acabat. –Què he de fer ara? –Puc fer un dibuix, Sr.? –Em deixa anar a l'excusa? –Sr., aquest m'ha pres un paper...».

També parla dels diferents ritmes de treball dels alumnes, fet que també succeeix actualment: «Me encuentro, aún, con esta gran irregularidad en la marcha de los trabajos escritos. Cuando unos han terminado, otros están a la mitad. Es imposible atenderlos a todos».

Ja al final del Diari, Rahola reflexiona sobre l'educació en uns termes que també continuen plens d'actualitat: «Siempre he reconocido la enorme importancia del problema de la educación; capital problema al cual el pueblo debería dirigir todas sus actividades para pronta y noble resolución».

A la reflexió final i amb una gran modèstia, va escriure: «Nunca he creído tener aptitudes para llegar a ser un buen maestro; muchas veces así lo confesé a mis profesores. ¡Qué difícil es ser un buen maestro! Sin embargo, he tenido y tengo una visión clara de la enorme responsabilidad y trabajo activamente en bien de mis pequeños alumnos y a favor de mi perfección personal. Estoy satisfecho de mis primeras actividades al frente de estas escuelas; la práctica y la experiencia han de ser los principales factores que contribuyen a la formación del maestro».

Pel que hem pogut llegir en el Diari de classe de Ferran Rahola creiem que si les circumstàncies que li van tocar viure no l'haguessin apartat del magisteri, hauria esdevingut un gran professional de l'ensenyament.

Rosa M. Medir i Huerta

i Pere Salvatella i Armengol són mestres i professors del Departament de Didàctiques Específiques de la UdG.

- (1) Vegeu l'obra de Joan Puigbert (1994) *La Normal de Girona i el Magisteri públic (1914-1936)*, Universitat de Girona.
- (2) Document conservat a l'Arxiu Històric de la Universitat de Girona.
- (3) Vegeu l'article de Narcís-Jordi Aragó (2001) *Ferran Rahola Auguet, retratista d'excepció dels catalans de l'exili*, *Revista de Girona* núm. 205, p. 36-45.
- (4) Document conservat a l'Arxiu Històric de la Universitat de Girona.
- (5) Segons la investigació de Joan Puigbert, esmentada anteriorment.
- (6) Full de serveis conservat a l'Arxiu Històric de Girona.